

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

19e jaargang nr. 14

3 april 1966

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 5,50 per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,30
verschijnt wekelijks

„Iedere dag opnieuw”

Hoewel ik nu op een zondag tot u spreek, gaat het hier om iets, waar u iedere dag opnieuw mee bezig bent: de wijze, waarop u méns wilt zijn onder de mensen. Dat is vaak helemaal niet zo eenvoudig en nu wil ik het vanochtend graag hebben over een bepaalde moeilijkheid in het humanisme.

Er komen steeds meer mensen, die, weliswaar aarzelen maar zeer duidelijk, vragen om méér houvast in het dagelijks leven dan het humanisme in alle eerlijkheid meent te mogen en te kunnen geven. En dit is een werkelijk probleem, aangezien sommigen — en dat zijn heus de domsten niet — gaan denken, dat het humanisme bij nader inzien blijkbaar een zaak is van een natuurtalent hebben ervoor ofwel een kwestie van gestudeerdheid. Daar ik ten stelligste overtuigd ben, dat dit een misverstand is, wil ik proberen mijzelf tot tolk te maken in dit gesprek. Een hachelijke zaak, zoals u van de televisie weet: iedereen lacht een tikkeltje gemaakt -vriendelijk naar de tolk en houdt hem intussen bijzonder scherp in het oog.

Ik hoop de kern van dit misverstand te pakken te krijgen en aan de hand daarvan zelfs een antwoord op de vraag naar meer houvast te suggereren.

Het humanisme bereikt leden en buitenwacht als: een streven naar vrijheid in verbondenheid en een zelfontplooiing in medemenselijkheid. En laten we voor alle zekerheid deze vier dingen even onder mijn microscoop leggen, zo dat u weet waarover ik praat. Vrijheid en verbondenheid zie ik daar dan liggen als zeer bijzondere gevoelens, die je allemaal wel al eens gehad hebt — toevallig — als alles meezat of bij die verbondenheid soms ook wel onder de druk der omstandigheden. Achteraf bekeken ben je talloze keren vrij en verbonden geweest, zonder dat je dat die bijzondere, verrukkelijke gevoelens opleverde. Populair gezegd: jammer hoor! Maar dat is nu juist het geweldige verschil tussen iets bewust beleven en gewóón maar leven. Zelfontplooiing en medemenselijkheid lijken onder mijn microscoop meer: iets dóen, waarop dan weer een zeer bijzonder gevoel volgt. Als je b.v. als kind iets gemaakt had en het hing dan in al zijn schellen glorie thuis aan de muur, zodat zelfs de visite het zag, dan voelde je je

heel bijzonder. Zó vol vertrouwen in je eigen kunnen, dat je zelfs stoer kon zeggen: „Oh, dat?! Dat is waardeloos!”

En dat was het dan ook alweer, vergeleken bij alles wat je nog ging doen, gedreven door dat zelfvertrouwen. Tenslotte wás je ineens iemand geworden als je wat kon. De medemenselijkheid volgde vaak op je gevoel van verbondenheid en deed je dingen doen voor een vriend, een kennis of zomaar een voorbijganger.

Nu wil je graag vanuit deze zeer bijzondere gevoelens leven iedere dag opnieuw om aan je menszijn onder de mensen ook een heel bijzondere glans te geven en daarom zoek je de mensen op, die daar zo uitgesproken vorm aan willen geven.

Maar de mensen, die het humanisme hier tot een bekend en gewaardeerd geluid hebben gemaakt, hadden dat nooit of te nimmer kunnen doen, als ze niet al zeer sterk vanuit deze vier dingen geleefd hadden, iedere dag opnieuw. Dat hadden zij al geleerd o.a. in de grote strijd om geestelijke vrijheid van vormgeving. Strijd geeft enorme mogelijkheden tot bewustwording en je vraagt je soms wel eens af of dat misschien één van de redenen is van de strijd, die de door ons vrijgestelde jeugd zo hardnekkig zóekt?

Maar nu gaan er stemmen op van teleurgesteld en een beetje wanhopige mensen, die vragen: hoe moeten we dat waarmaken die vrijheid, verbondenheid, zelfontplooiing en medemenselijkheid? Er zijn er altijd, iedere dag opnieuw, wel een paar van de vier zoek!

En hoe kun je nu zo leren leven, dat die gevoelens er niet toevallig eens een keer zijn, maar werkelijk iedere dag opnieuw en wel liefst zo, dat ze je door de dag heen dragen als het ware.

Mijn antwoord is als een geruststelling bedoeld: „U zoekt er misschien teveel achter.

Leven, dat is gewóón iedere dag opnieuw echt intens bezig zijn met die dagelijkse gebeurtenissen en rustig leren van wat je fout gedaan hebt. En proberen binnen de grenzen te blijven, binnen de lijntjes, die de medemenselijkheid je helpt trekken. Iedereen doet dat in zijn eigen tempo. De één wordt weer wat gauwer volwassen dan de ander.”

Het antwoord is echter helemaal geen gerust-

**lijst van
boeken
en
brochures**

verrijgbaar bij
**humanistisch
verbond**
oudegracht 152
utrecht
telefoon 030-10163
postgiro 30.49.60

Op aanvraag gratis verkrijgbaar
Oudegracht 152 — Utrecht

stelling, want er klinkt wanhopig: „Maar dat bedoel ik nu juist: hoe dóe je dat? Doen!! Ik kan het wel nazeggen en ik zou het b.v. van achteren naar voren kunnen leren of op de kop lezen als dat moest. Dat kan ik eventueel allemaal, maar ik schijn maar niet te kunnen begripen hóe dat nu dagelijks gedaán wordt. Je kan iemand nu wel vrijlaten, omdat je hem niet beïnvloeden wilt, dat is allemaal tot uw dienst, maar toen ik timmerman werd, zeiden ze toch ook niet: „Kijk maar es rond, jongen, en klungel maar wat, gewóón maar wat klungelen. Je knutselde thuis toch ook al heel aardig, waar?” Welnee, ze zeiden: „Hier heb je een hamer en daar staan de spijkers en die moeten in deze muur en dénk erom, kerel, pluggen want anders komt de boel weer over je kop naar beneden!” Maar ik was wél vrij om op mijn duim te slaan als ik dat zo nodig moest, voelt u wel, en ik heb ook een keer de hele bak met spijkers op iemand zijn voet laten vallen en daar heb ik niet eens veel over gehoord! Nou, dat bedoel ik nou”.

Mijn timmerman, een goede vakman, harde en opgewekte werker, wordt een beetje wanhopig, dat ik het niet schijn te begripen. Als timmerman heeft hij de halve wereld in zijn vingers, maar dit schijnt hij niet te zien. Hij gaat denken, dat er blijkbaar één of ander aangeboren talent voor nodig is, dat hij niet heeft; of dat je er eindelijk voor geleerd moet hebben. En dat, terwijl ik juist de indruk heb, dat hij het eigenlijk nog beter dóet dan ik, hoe vreemd je dat zelf dan ook in de oren klinkt.

Het lijkt me duidelijk, dat we langs elkaar heen praten. En ineens herinner ik me een soortgelijke situatie, waar iedereen uiteindelijk ook wanhopig werd, terwijl de oplossing toen niet zo heel moeilijk was. En nu beseft ik tegelijker-

tijd, dat hij het probleem waarschijnlijk heel goed ziet, maar het niet goed onder woorden kan brengen, terwijl ik normaal heel goed problemen onder woorden kan brengen, maar het hele ding niet zie liggen, omdat ik veel te ver weg zit te zoeken. Ik zit als het ware met een grote verrekijker de horizon af te zoeken, terwijl het probleem direct onder onze neuzen ligt. Een praktijkvoorbeeld van de lamme, die de blinde helpt: hij heeft mij gewezen waar de moeilijkheid lag en ik zal proberen het geheel duidelijk te maken.

En nu zal ik u vertellen, wat er jaren geleden gebeurde.

Onze twee oudste kinderen hadden samen een heel leuk plan gemaakt: de één, die al naar de derde zou gaan en heel erg graag en veel las, zou het kleintje dat net op de kleuterschool zat, alvast leren schrijven, want dat zou ze immers toch onherroepelijk nodig hebben straks?

De kleinste zat aan een laag tafeltje met een brandschoon papiertje voor zich en een potlood in de aanslag, klaar om te beginnen en vol intense aandacht. Ook zij zou nu een ingewijde worden in die fantastische wereld, waarin niet alleen geschreven wordt, maar straks ook gelezen! En dan ben je niet meer aangewezen op anderen, die toevallig misschien even tijd hebben om je voor te lezen. Dan kun je op élk moment, wanneer je maar wilt, zélf een boek pakken en gaan zitten lezen van stoute hondjes of kabouters. En dan zelfs je eerste eigen verhalen schrijven.

In stralende harmonie liet ik ze samen achter. De les ging beginnen. Maar waar ik bezig was, kon ik gelukkig horen, wat er zich afspeelde. Het onderwijzertje met een beetje plechtige stem: Zo, pak je potlood maar en schrijf dan maar eens op: christen; christen. (dit is historisch!) Het blijft even stil en dan een verbaasd stemmetje: Wat is dat, een christen? en ik kán toch niet schrijven. Dan moet je toch lettertjes kennen, weet je wel? Weer even stilte. Het onderwijzertje: Ja, natuurlijk weet ik dat, maar je kunt het toch gewóón proberen? Je kan toch al heel leuk poppetjes tekenen? Nou, dan mag je het net zo proberen als je zélf wilt, als je maar tussen de lijntjes blijft. — Nou nee, christen is nog te moeilijk voor je. Schrijf dan maar liever eens etui; e t u i. Je weet toch wél, wat een etui is, hè? Je hebt er immers zélf één? Weer valt er een stilte en dan een wanhopig, huilend stemmetje: Etui kan ik toch immers óók niet schrijven. Hoe móet je dan schrijven? Dan moet je toch niet zómaar tekenen? Dan moet je toch juist lettertjes tekenen en ik dacht, dat je me dat zou leren?

Onderwijzertje, een beetje bars-verlegen met de hele zaak: Nou zeg, maar je wilt ook niks. Je kunt toch gewóón met je potlood over het papier gaan, zoals je ons hebt zien doen? Nou, en misschien staat daar dan wel etui! Dat kán toch? En als je het fout doet, geef het niks, daar kan je juist goed van leren, want dan zég ik wat er fout is, zie je.

Hier ben ik natuurlijk tussenbeide gekomen, want de wanhoop groeide met de seconde bij ons alledrie en beide kinderen gingen denken, dat de ander niet mee wilde werken, het niet wilde begripen. Het kleintje begon te vrezén, dat al dan niet kunnen schrijven een kwestie van natuurtalent was; je hebt het of je hebt het niet. En zij was kennelijk buiten de prijzen gevallen hiermee.

En haar broer was geleerd en haar vader en haar moeder en die konden het allemaal, dus misschien was het ook wel een kwestie van

H. G. Cannegieter

De aarde is zwaar, de sterren zijn ver,
en ik ben wentelensmoede,
wilde versintelen als een ster,
moet op en onder spoeden.
De zwarte, dikke wereld rond
laat ik mij onder het gaan
steigeren, kantelen op mijn mond,
opstaan en slapengaan,
opsteigen, omkantelen op mijn mond,
opstaan, slapen gaan.
En lang nadat ik dood zal zijn
dein ik nog op en neer,
bevonden groot, bevonden klein,
een doodgewankeld heer.

Toen H. G. Cannegieter in het voorjaar van 1965 zoals vele jaren daarvoor, de teksten bijeenzocht, die de Verbondskalender van 1966 zouden sieren, koos hij ook dit gedicht van Vroman. Niemand kon weten dat ditzelfde gedicht, bijna een jaar later zou staan boven het bericht van zijn verscheiden. Deze week is Cannegieter nog vrij onverwacht op vijftientachtjarige leeftijd overleden, na een leven als dominee, journalist en romanschrijver. Na zijn theologiestudie werd hij beroepen als predikant te Jelum. Later diende hij de Hervormde gemeenten van Lutjebroek en Uitgeest. In zijn predikantentijd werkte hij al regelmatig mee aan verschillende bladen en toen hij

in 1919 zijn ambt neerlegde, was het als vanzelfsprekend dat hij in de journalistiek ging. Jarenlang was hij verbonden aan de Nieuwe Rotterdamse Courant terwijl ook in de Oprechte Haarlemse Courant, de Haagse Courant en in vele andere bladen artikelen van zijn hand verschenen. Zijn literaire debuut maakte hij met „Van 't wondere ambt”. Zijn latere romans speelden zich af in het Friesland van rond de eeuwwisseling.

Maar zijn interesse was veelzijdiger; zijn intelligentie en kritische zin deden hem op de bres staan voor ontwikkelingen in zijn eigen tijd.

Cannegieter was een van de eersten om over de sociale functie van de radio te schrijven, hij was ook een graag gehoorde spreker. In de rubriek „Geestelijk leven” sprak hij vele malen een bezinnend woord. De laatste maal sprak hij op de eerste Pinksterdag van 1965.

Deze feestdag, waarop zo velen uit de steden naar buiten trekken, bood hem de gelegenheid zijn agnostisch credo te belijden: men kan zich aan de lust louter om het bestaan overgeven zonder dat men zich door een „hogere betekenis” behoeft te verontschuldigen.

Aan zijn bestaan is thans een einde gekomen. Cannegieter zal geen spijt hebben gehad van zijn leven.

grote geleerdheid. Ze was bezig haar zelfvertrouwen kwijt te raken in plaats van er aan te werken door dat schrijven te gaan oefenen. Zowel ons kleine dochtertje als mijn timmerman willen nu juist niet meer gewóón doen wat ze aldoor al gedaan hebben. Ze hebben iets voor ogen en dat willen ze leren waarmaken, omdat ze zien, dat anderen dat kunnen. Ze willen een training hebben als ik het goed zie. Voor mijn kleine dochtertje is dat natuurlijk iedereen wel duidelijk, maar geldt dat ook voor de mensen in het humanisme, die meer houvast willen? Ze willen nu juist niet meer zómaar leven, ze willen bewust leren leven, bewust van vrijheid in verbondenheid en zich zeer bewust gaan ontplooiën temidden van hun medemensen, iedere dag opnieuw.

Het onderwijzertje uit mijn voorbeeld beseft niet, dat hij dat schrijven al geleerd h d. Hij wil verder. Op dezelfde wijze realiseren mensen, die bewust leven, zich vaak niet meer ho e ze zover gekomen zijn. Dat is dan ook niet meer zo belangrijk, ze willen verder. Ze weten nog wel, dat er heel veel strijd en moeite in zijn gaan zitten. Tot nog toe ging die bewustwording inderdaad volgens het proces van gewóón maar leven en dan maar leren van wat je fout gedaan hebt. Dat is dus in wezen bewustwording aan de hand van de toev  llig op je pad komende moeilijkheden en dat heet in de wandeling de methode van „vallen en opstaan”. In deze methode volgen wij de natuur en zelfs de hele evolutie op de voet. Het gevaarlijke is echter, dat het een proces is z nder enige gerichtheid. De uitslag van het proces: die bewustheid is totaal afhankelijk van de toevallige omstandigheden, die in de opbouw ervan verwerkt zitten. En net zo als in de natuur naast elkaar vorm hebben gekregen: planteneters en roofdieren, zo vindt men bij de mensen ook vele vari eteten. De gevolgde methode geeft geen enkele garantie, dat de uiteindelijke bewustheid gebaseerd

is op medemenselijkheid. Dat kunnen we wel hopen, en we kunnen eens vleidend zeggen: Toe nu, Jantje, doe het dan voor Mama?!, maar de historie en de archieven van het maatschappelijk werk schr  euwen het uit: bewustheid kan precies evengoed op  nmenselijkheid gebaseerd zijn. En deze bewustheid is er niet minder krachtig om!

We willen natuurlijk graag een bewustheid, die opbouwend is en medemenselijk. Maar hoe kunnen we dat bereiken. In de historie en ook nu nog wel zijn daar zeer duidelijke pogingen toe aangewend. Deze pogingen kwamen echter voor een d  el neer op uitwendige steun in de vorm van dogma's, leerstellingen.

A.h.w. een harnas, dat je houvast en bescherming bood, maar ook veel bewegingsvrijheid uiteraard afsneed. De enige andere oplossing hoor ik echter schemeren uit de vraag van mijn timmerman en ons dochtertje: leer mij hoe je schrijven moet en leer mij wat menszijn onder de mensen is. In de woorden van de timmerman: wijs me wat de spijkers zijn en waar mijn hamer ligt en dan zal ik een persoonlijkheid bouwen, maar laat me mijn bewegingsvrijheid: laat me maar op mijn duim slaan en laat me maar eens de spijkerbak uit mijn handen laten vallen. En wijs me in dat menszijn vooral w  r die medemens zit en waar  m hij iedere keer weer een sleutelfiguur blijkt te zijn, want eerst d  n zal ik hem werkelijk niet meer willen missen, laat staan vernietigen.

Dat is een vraag om een conditie-training als mens. Zoals Kees Verkerk en Ard Schenk hem gekregen hebben als schaatsenrijder. Dat is geen vraag om steun, een harnas, maar om een inwendige steun in de vorm van een goede training om het juist z nder harnas te kunnen stellen in een volledig vertrouwen op een stralende fitheid. Dat zou iedere dag opnieuw je menszijn onder de mensen moeten kunnen worden.

A. A. DE BRUYN-VAN LEEUWEN.

Het absurde en de humanist

Absurd noemen we alles wat buiten de rede en de redelijkheid valt, buiten het normale levenspatroon, het onzinnige, ongerijmde. Als we het tegenkomen krijgen we de neiging even te glimlachen, maar als het blijkbaar ernstig is bedoeld, kan die lach wel eens in ergernis overslaan, omdat we het gevoel hebben voor de mal gehouden te zijn. We zeggen dan: *maar dat is toch absurd, dat is te gek om los te lopen* en maken ons er verder maar niet druk over: er zijn nu eenmaal vreemde kostgangers.

Het aardige van allerlei grapjes en moppen is juist het absurde ervan, het onverwachte en tegenstrijdige. En daarom kunnen we er hartelijk om lachen. De hele moppen-literatuur berust feitelijk op deze absurditeiten. Nu doet zich in onze tijd het merkwaardige verschijnsel voor, dat de kunst met een grote K zich ook van het absurde is gaan bedienen. Maar nu is het bittere en zeer wrange ernst geworden. Sedert Jean Paul Sartre de absurditeit onder zijn pen zag ontstaan, zoals hij zegt in zijn boek „De Walging” is het absurde in de kunst niet meer van de lucht. Jonge dichters noemen zich bewust de kinderen van het absurde, omdat zoveel geestelijke waarden voor hen zijn doodgegaan en ze geen plezier meer kunnen opbrengen voor wat nog overeind staat. Ze menen te leven in een ontgoochelde wereld, *zinloos en absurd*.

Christus / die goeie dwaas
is stellig te vergeefs
gekruisigd en gestorven
voor ons allen
In het puin van 20 eeuwen Cultuur
spelen wij moe / boogie-woogie
met atomische spijkers
vol geronnen bloed
en likken onze eigen wonden.

Babylon

Campert:
Verkoelde en verwoeste brokken
van neergeschoten bommenwerpers
zijn de onheilstekens
waaronder ik jong nog speelde

Resultaat van dit alles werd een richting in letterkunde, toneel en beeldende kunst die men absurdisme kan noemen, omdat niet het reële volledige leven er een uiting in vindt, maar bij voorkeur de meest sinistere achtergronden en afgronden daarvan, waar niets anders overblijft dan het volstrekte lege *niets*.

Maar terwijl de klassieken het zochten in de uitbeelding van krachtige, *boven-maatse* heldenfiguren en een geïdealiseerde schoonheid van vormen ten einde de mens te wijzen op zijn beste, hoogste mogelijkheden, zoekt de kunst van onze tijd juist het tegenovergestelde: de *onder-maatse*, armzaligste mensentypen. Ik zal niet bestrijden, dat dit niet haar goed recht is, maar ik waag het wel te betwijfelen, of de grote massa van de kunst-consumenten daarmee bijzonder gebaat is. Laat men niet aankomen met het argument dat kunst niets met moraal te maken heeft of alleen maar het *estetische* heeft te dienen. Met het *l'art pour l'art* hebben we al lang afgerekend sedert de *sociale problemen* zulk een grote rol in de kunst gingen spelen. Laat mij alleen vier namen noemen: Tolstoj, Heyermans, Brecht, Zola.

Kunst geeft uiting aan alles wat een kunstenaar in het leven beweegt, persoonlijk en maatschappelijk. Zich een God voelen in 't diepste van

zijn gedachten of een creperend dier, dat sterven zal in 't zand, van God en iedereen verlaten, zijn heerlijkste en zijn afschuwelijkste dromen.

Maar — en hier wringt de schoen — schrijvers als Becket, Ionesco, Pinter, Albee weten niet beter te doen, dan de mens van zijn meest waanzinwekkende kant te laten zien. De kritiek aanvaardt dit volledig-negatieve terwijl het toch haar taak zou zijn het geestelijk leven in zijn *volheid* en *historische ontwikkeling* te beoordelen.

Het publiek, de grote massa, volgt gedwee.

„Zo zijn wij toch”, is de dood-doener waarmee alles moet worden goed gepraat. Maar zo zijn wij niet, hoogstens een klein percentage van uit het lood geslagen jongeren. Generaliseren is altijd een gevaarlijke zaak.

De absurdistische schrijvers bejiveren zich hun haat tegen de samenleving, die zij maar rottig vinden, de *minderwaardigheid van de individuele mens* op het toneel te zetten. De kunst heeft altijd de mens een spiegel voorgehouden: zo zijt gij. Maar het blijft de vraag, of het inderdaad zo droevig met de hedendaagse mens is gesteld, als deze schrijvers het voorstellen.

Er zijn hier tijdelijke mode-verschijnselen aan het werk, suggesties die vooral van de toneelspelers uitgaan.

De vraag is: Staat daar ook vandaag niets tegenover? Is het allemaal zo laag en leeg als zij het voorstellen?

Een jonge generatie engelse en franse toneel-schrijvers hebben de leus „omzien in wrok” in hun blazen geschreven. Zij bejiveren zich haat, gramschap en de geestelijke minderwaardigheid van de individuele mens uit te beelden. Maar wat beweegt hen de mens niet als held, als *drager van een verlossende gedachte* voor te stellen, maar als een *anti-held*, een povere verschijning, verteerd door wrok en minderwaardigheidscomplexen! Is het angst voor dreigende gevaren, gebrek aan intermenselijke communicatie tussen individuen, tussen Oost en West? Telkens weer horen we bij dichters, romanschrijvers en dramaturgen dat woordje eenzaamheid doorklinken, alsof men niet bij machte is *Mens met mensen* te zijn. Cynisch en honend stellen ze zich zelf buiten, liefst boven de gemeenschap. Men wil ons dwingen te leven in een wereld die nauwelijks meer leefbaar is, waarin de mens de laatste resten van zijn menselijke waardigheid heeft verloren. En daarbij volgen zij twee methoden, of wel de dodelijke-grimmige humor van een Ionesco, of wel de niet minder dodelijke psychologische ontluistering van een Becket. Zinloos en lelijk is het leven, Sartre heeft het reeds gezegd op wijsgerige gronden. En Ionesco zegt het zo:

— Mijn eigen probleem is de onuitroeibare angst. Telkens moet ik mijn eigen duisternis binnengaan. En dat in de duisternis van allemaal. In „De Kale Zangeres” verschijnt na tal van kolderieke gesprekken geen kale zangeres, maar wel een brandweerman in vol ornaat, voor wiens komst niet de minste reden bestaat. Kolder!

Heeft hij gelijk? Ziet het er bij u werkelijk zo donker uit?

In Becket's „Wachten op Godot” verschijnt de lang verwachte evenmin. Een lief meisje komt aan het eind van elk bedrijf vertellen, dat monsieur Godot vanavond niet komen kan.

een lezing voor de avro-microfoon van maandag 21 maart 1966

In zijn laatste stukken laat Becket ons niet meer het leven zien, maar een vertekend pas-kwil, een absurde ontbinding van het leven, zonder daar ook maar iets positiefs tegenover te plaatsen. Van een loutering, een herleving, een weer opnieuw beginnen is geen sprake meer.

De vraag is gesteld of onze tijd geestelijk gezien, inderdaad leeg zou zijn. Stellig zijn er in twee werelddoorlogen tal van zogenaamde eeuwige waarden in diskrediet gebracht. Schoonheid en liefde schijnen ontluisd en verdwenen. Maar laten we voorzichtig zijn. De werkelijkheid is niet alleen de werkelijkheid van het ontfaarde.

Er zijn ook positieve krachten werkzaam.

In dit verband moge gewezen worden op het moderne *humanisme* dat de mens ziet als een denkend en voelend wezen, voortdurend bezig zich te bevrijden uit sleur, oude en nieuwe vooroordelen op elk gebied, een wezen met verantwoordelijkheid tegenover zich zelf en zijn medemens dat zonder angst en ondergangsstemmingen zelfbewust alle problemen krachtig onder de ogen durft te zien, verdraagzaamheid nastrevend in eerbiediging van andermans overtuiging.

Angst voor het leven en zijn zog, leegheid en zinloosheid, angst voor de dood behoeven geen schaduw te werpen over ons dagelijks bestaan. We doen blijmoedig en vertrouwend op eigen menselijke vermogens onze naastbijliggende plicht, aanvaarden en voltooien de ons gestelde taken. We kraken de narigheden als noten tussen de tanden stuk en als we geen tanden meer hebben, dan is er nog het kunstgebit, waarmee we hetzelfde bereiken.

De tegenstelling is dan niet absurdisme en redelijkheid, maar absurdistische zinloosheid en zinvol leven in medemenselijkheid.

Want dit humanisme van vandaag staat op de bres voor een zinvol bestaan, voor de overtuiging dat het hedendaagse allesbehalve leeg en waardeloos is. Geestelijke weerbaarheid is zijn grote doelstelling.

Geestelijk weerbaar zijn betekent heel gewoon wat de Groningers noemen: Kop derveur houden; zo stevig in je geestelijke schoenen staan, dat je uit je zelf de kracht put allerlei moeilijkheden het hoofd te bieden, en de betrekkelijkheid van alle wederwaardigheden in te zien.

Het gaat hier niet om halfzachte humanistische ethiek maar om een keiharde aanpak van alles wat zijn stuur kwijt is, geen raad weet met zich zelf, en daarom maar in de absurde wankunst gedoken is.

Het is mij wel bekend, dat er overal om ons heen mensen zijn, die zwaar dragen aan hun leven dat het in de menselijke onderlinge verhoudingen lang niet alles botertje tot de boom is. En hier heeft juist het humanisme zijn grote taak.

Humanisme tracht de verwarringen en spanningen, waarvan de absurdistische kunst de exponent is, te begrijpen.

Maar vooral zoekt het een weg en een middel de dreigende mechanisatie het hoofd te bieden, zodat niet de Robot de overwinning behaalt, maar de volledige mens van vlees en zenuwen, van ziel en hart, de niet-burgerlijke materialist, maar de musische, universeel belangstellende Mens.

Machine en ziel, ophanden Schrikbewind, Een-zamen worden er het vreeslijk weerlicht van gewaar, zei Roland Holst.

Maar het humanisme staat borg voor een creatief leven in drang en daad. A. SAALBORN.

paaskamp „de ark”

Zoals elk jaar wordt ook nu een Paaskamp in „De Ark” te Nunspeet gehouden. Aanvang donderdag 7 april ná het diner en sluiting 11 april, eveens ná het diner.

De kosten bedragen voor volwassenen f 50,— voor kinderen tot 11 jaar f 25,— en tot 16 jaar f 37,50.

Aanmelden bij de beheerder van „De Ark”, Belvédèrelaan 14 te Nunspeet, tel. 03412—2404.

buitenwerkcommissie

Zomerprogramma 1966

kinderkamp (10-12 jaar)

Elspeet van 9 t/m 15 juli*

Prijs exclusief reiskosten f 65,—

tentenkampen (13 t/m 15 jaar)

Eerste kamp: 2—16 juli: f 100,—

Tweede kamp: 16—26 juli: f 75,—

Derde kamp: 26 juli—5 aug.: f 75,—

De kampen worden gehouden te Rijssen in Overijssel. Alle prijzen exclusief reiskosten.

trektochten (16 t/m 18 jaar)

Denemarken van 5 t/m 20 juli

Prijs: f 120,— plus reiskosten ca. f 60,—

Zuid Engeland: 28 juli t/m 12 aug.

Prijs: f 120,— plus reiskosten ca. f 60,—

I.H.E.U.-kamp (18 t/m 23 jaar)

Frankrijk van 24 juli t/m 7 aug.

Prijs inclusief congresdeelname: f 215,—

Reiskosten circa f 70,—.

Voor alle kampen inlichtingen en opgaven bij mej. O. Verwaal, Kastelenlaan 58, Utrecht. Tel. 030—80574.

*) Gewijzigde datum.

dijk bij avond

Een grenspaal op een klinkerband,
De zee verneveld naast het land.

Hard, glibb'rig grauw, een dos van wier:
Bazalt in mijlen, kier na kier.

Ontel'bre vochtige ravijnen,
Waar binnendieren in verkwijnen,

De steenen huid ziek overtogen
Met ringen mos, die geel verdrogen.

Het gras in welf, wat daar nog weidt?
Iets wits en levends, schaap of geit?

Maar zelfs de stormbal geeft geen taal
Of teeken aan zijn klamme paal.

O kuststreek zonder slot of zin,
Gelijk aan 't einde het begin,

Waar in een eeuw geen branding sloeg,
Stort in, verdwijn, het is genoeg.

S. Vestdijk

Uit: Honderd gedichten van
honderd dichters

Pyama

Als wij lezen over en — dank zij moderne communicatiemedia — kijken naar de zeden en gewoonten van primitieve volkeren, staan wij vaak verbaasd. Wij zien hoe zij zich beschilderen, hoe zij rondspringen, kreten slaken, bezwerende gebaren maken, zich lichamelijke pijnen en ongemakken getroosten met het doel de geesten en/of goden te behagen, hun gunsten te winnen of hun toorn af te wenden.

Ik moet daar wel eens om glimlachen. Dat is verkeerd, want ethnologen en andere kundige mensen kunnen je vertellen, dat er achter al die drukte een diepe zin schuil gaat. Wanneer wij er echter om lachen en die mensen ondanks de diepte primitief noemen, zal men dat ons niet al te kwalijk nemen. Die mensen wonen zo ver weg en de gebruiken, waarmee zij hun levensbeschouwing omgeven liggen zo ver van ons af, dat een milde glimlach veroorloofd is. Zolang je maar zegt, dat die volken, die nog zo dicht bij de natuur wonen, wonderbaarlijke kunstvoorwerpen hebben voortgebracht en in hun prille onschuld nog dagelijks voortbrengen, is alles in orde.

Als er over echte godsdiensten gesproken wordt, is het anders. Dan moeten wij oppassen. Want maar al te spoedig ziet men ons dan aan voor barbaren of — erger nog — voor lieden die er op uit zijn anderen in hun heiligste gevoelens te kwetsen. Toch mogen wij over een godsdienst als de Islam bijvoorbeeld in ons land wel een op verstandelijke overwegingen gebaseerd oordeel hebben. En dat oordeel mag dan zelfs afwijzend zijn. Ook mogen wij vrijelijk spreken over de Tibethanen, die het vermoeiende bidden hebben gemechaniseerd en met een lichte handbeweging de gebedsmolens draaiende houden. Mooier nog zijn de gebedswindmolens, die de gelovigen in staat stellen hun dagelijkse bezigheden te verrichten terwijl het gebed duizendvoudig wordt opgezonden. Het is gepermitteerd, dat wij ons over deze gemechaniseerde godsvrucht enigermate vrolijk maken.

Maar het dient met nadruk gezegd te worden, dat de vrolijkheid moet eindigen bij de zeden en gebruiken die de kerkgenootschappen in ons eigen land in ere houden.

Het is voor iemand die niet tot de ingewijden behoort of behoord heeft, lang niet altijd eenvoudig het wezenlijke onderscheid te zien tussen de riten die in Melanesië, Tibeth of Pakistan gebruikelijk zijn en die welke in ons vaderland voorkomen. Wellicht hebben zij eenzelfde of een soortgelijke oorsprong. Het staat echter vast, dat lachen, mild of niet mild, hier uitgesloten is. Want voor men het weet zijn de heiligste gevoelens gekwetst. En dat komt u dan duur te staan.

Er zijn in ons land godsdiensten die veel op filosofieën gelijken. Die worden dan gewoonlijk op tweeërlei wijze toegepast. Er is een speciale gebruiksaanwijzing voor filosofisch geschoolden en daarmee verwante zielen. Er is ook een aanwending voor eenvoudiger figuren, voor wie het ongrijpbare zeer stoffelijk wordt voorgesteld.

Ik heb enige tijd in een streek gewoond, waar men meende, dat het in strijd was met de godsdienstige voorschriften, als een meisje van zes jaar met blote beentjes liep. Dit ritueel is, naar ik meen, niet gehandhaafd, want ook in dit opzicht leven wij snel.

Wel zijn er nog vrij veel personen die oprecht menen, dat eertijds de zon stil kon blijven staan, als dat om strategische redenen gewenst was. Anderen gaan nog verder en menen zeker te weten, dat men de toorn des hemels over zich haalt, wanneer men plaats neemt voor een televisietoestel. Ook heerst in deze kringen het vaste geloof, dat hun opperwezen van ons verlangt, dat wij in zwarte pakken rondlopen. Voor vrouwen worden kousen van kunstvezels zondig geacht. Slechts zwarte sajete komt in aanmerking.

Zo leven wij in een land, dat een bonte verscheidenheid van levensbeschouwingen herbergt. Wie er zelf niet toe behoort, begrijpt er niet veel van. Hij ziet heel normale en zelfs aardige mensen die dagelijks verkeren in gebieden, waarvan hij geen begrip heeft. Van hun voorstellingen en denkwijzen kan hij geen hoogte krijgen.

Omgekeerd begrijpen zij niets van ons. Een goede buur — beter dan een verre vriend — heeft ons eens met deernis toevertrouwd niet te doorgronden hoe zulke fatsoenlijke mensen als wij (want die indruk maken wij) zonder god en gebod door het leven gingen. Het laatste poogden wij te bestrijden, maar dat was ook al onbegonnen werk.

En onlangs had ik een aardig gesprek met een heer, die naar ik meen tot een der gereformeerde stromingen behoort. Toen hij vernam, dat ik mij tot de dusgenaamde humanisten rekende, keek hij mij verbaasd aan. En toen vatte hij zijn oordeel over onze groep bondig en beledigend samen. Peinzend sprak hij: „Humanisten... erg zwaar op de hand. Zij doen mij altijd denken aan negers die de pyama van een zendeling hebben gejat en er nu trots mee rondlopen.”

Ik vond de vergelijking wel aardig en niet geheel onjuist. En ik heb mij onthouden van een opmerking over zijn regenmakers, want zó ver zijn wij nog niet.

H. H.

lezingen voor de radio

Zondag 10 april VARA 9.45 uur:

P. N. KRUIJSWIJK: „Feest en werkelijkheid”.

Zondag 17 april VARA 9.45 uur:

A. KATAN: „Geen geloof en dus geen kracht?”

Maandag 18 april AVRO 16.15 uur:

E. W. HOMMES: „Zindelijk geloven”.

Zondag 24 april VARA 9.45 uur:

B. V. A. RÖLING: „Nogmaals: de humanisten en het oorlogsvraagstuk”.